

Agnieszka Białas

orcid.org/0009-0008-5209-4746

Katarzyna Dendek

orcid.org/0009-0003-5295-6979

Sandra Kempa

orcid.org/0009-0002-5528-5691

Joanna Nowak-Gołąb

orcid.org/0009-0001-3091-7800

KSZTAŁTOWANIE KOMPETENCJI ŻYCIOWYCH W WYNIKU WZAJEMNYCH RELACJI MIĘDZY RODZEŃSTWEM Z DUŻĄ RÓŻNICĄ WIEKU Z PERSPEKTYWY MŁODSZYCH SIÓSTR I BRACI

Słowa kluczowe: kompetencje życiowe, umiejętności, rodzeństwo, relacje, aspekt społeczny, aspekt edukacyjno-wychowawczy.

Streszczenie: Celem badań było poznanie kompetencji (umiejętności) życiowych kształtowanych w wyniku relacji młodszych sióstr i braci z ich starszym rodzeństwem. Badania prowadzone były w nurcie konstruktywistycznym. Wykorzystano metodę wywiadu jakościowego. W drodze analizy wyłoniono kompetencje życiowe nabywane przez narratorki i narratorów w wyniku dorastania z rodzeństwem o dużej różnicy wieku (co najmniej 10 lat). Niniejsze kompetencje podzielono na dwie kategorie: aspekt społeczny oraz aspekt wychowawczo-edukacyjny, które wzajemnie się przenikają. Na aspekt społeczny składają się: wspólne życie i doświadczenia jako czynnik kształtujący kompetencje, decyzyjność w komunikacji, a także utrzymywanie kontaktu. Natomiast w drugiej kategorii wyróżniono: postrzeganie relacji związanej z dużą różnicą wieku oraz starsze rodzeństwo w roli autorytetu i edukatora dla młodszych sióstr i braci. Prowadzone badania wykazały, że wraz z upływem czasu i w zależności od okresu w życiu relacje między rodzeństwem ulegają zmianie (czasem się zacieśniają, a czasem rozluźniają). Wiąż między nimi polega na obustronnym czerpaniu korzyści i wzajemnym kształtowaniu kompetencji. Wspólne dorastanie uczy życia z innymi w społeczeństwie. Z badań wynika, że starsze rodzeństwo częściowo odciąża rodziców w wychowywaniu młodszych sióstr i braci. Niekiedy nawet w dorosłości starsze rodzeństwo pełni rolę opiekuna.

Wstęp

Zachodzące relacje między siostrami i braćmi determinują rozwój człowieka w sposób wielowymiarowy, szczególnie w aspekcie aksjologicznym i społecznym. Ponadto mogą się odnosić zarówno do współdziałania, jak i do rywalizacji. Pierwsze wymienione działanie sprzyja rozwijaniu się relacji opartej na bliskości. Chodzi tu o wspólne spędzanie czasu w okresie dzieciństwa, liczenie się z potrzebami drugiej strony, uznawanie swojego rodzeństwa takim, jakie jest. To kilka z najważniejszych czynników kształtujących więzi. Do utrzymania relacji konieczny jest dialog, którego najważniejszymi elementami są szczerłość i wzajemne zaufanie. Rodzaj stosunków między rodzeństwem zależy od zaangażowania, wsparcia, sposobów porozumiewania się oraz poczucia przywiązania. (Nymś-Górna, 2018). Badanie relacji między rodzeństwem dotyczy sporej części społeczeństwa. Niewątpliwie jest to ciekawe zjawisko, kiedy mamy do czynienia z rodzeństwem o dużej różnicy wieku. Wspólne dorastanie odnosi się nie tylko do zabawy ze starszą siostrą czy bratem, ale również związane jest z nauką, posłuszeństwem oraz wzbogacaniem doświadczeń. Ma to odzwierciedlenie w uspołecznianiu i kształtowaniu charakteru młodej osobowości. Z drugiej strony, różnica wieku może być nie tylko szansą do rozwoju, ale czasami staje się barierą dla relacji. Ma to miejsce w sytuacjach, gdy starsze rodzeństwo angażuje się we własne problemy oraz zaczyna wkraczać w dorosłe życie.

W relacji z rodzeństwem jednostka nabywa niezwykle cenne kompetencje (umiejętności) życiowe. Mają one szeroki zakres znaczeniowy, co wskazuje na ich interdyscyplinarność. W odniesieniu do nauk społecznych dotyczy efektywności działania (Domagała-Kręcioch & Majerek, 2019, za: Tucholska, 2005). Najczęściej termin ten charakteryzuje cechy odnoszące się do zachowań, działań, aktywności i sądów jednostki (Domagała-Kręcioch & Majerek, 2019, za: Sroczyński, 2002). Wśród najważniejszych cech kompetencji można wymienić m.in. związek z zadaniami, który dotyczy postępowania jednostki na podstawie nabytej wcześniej wiedzy. Następnie zmienność kompetencji świadczących o możliwości rozwijania i polepszania ich (Domagała-Kręcioch & Majerek, 2019, za: Oleksyn, 2006). Kolejnym czynnikiem jest mierzalność, czyli możliwość wskazania poziomu realizacji kompetencji oraz określenia jej oczekiwanego poziomu (Domagała-Kręcioch & Majerek, 2019, za: Filipowicz, 2012).

Rada Unii Europejskiej wskazała wiele kompetencji nabywanych przez ludzi, z których najistotniejszymi uznano kompetencje społeczne i osobiste, przejawiające się w określonych zachowaniach związanych z: autorefleksją, twórczą współpracą z otoczeniem, zdolnością zarządzania sobą i pokonywania własnych trudności. Posiadanie powyższych umiejętności znajduje odzwierciedlenie w takich cechach, jak współpraca z innymi, optymistyczne nastawienie, tolerancja, bazowanie na posiadanym doświadczeniu i postawa nastawiona na całościową edukację (Domagała-Kręcioch & Majerek, 2019, za: Załącznik do wniosku dotyczącego

zalecenia Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, Bruksela 2018, s. 5, wersja elektroniczna, www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/files/.../082dbcc5612051a7016122b21cdf025b.do, 10.04.2019), które umożliwiają szersze zaspokajanie potrzeb społecznych poprzez uczestniczenie w życiu z otoczeniem (Domagała-Kręcioch & Majerek, 2019, za: Czechowska-Bieluga, Kanios, Sarzyńska, 2009). Jako inny przykład można przytoczyć klasyfikację WHO, według której wyróżnić można trzy grupy umiejętności życiowych. Pierwsza z nich dotyczy komunikacji oraz kompetencji interpersonalnych. Druga zdolności podejmowania decyzji oraz myślenia krytycznego. Trzecia zaś obejmuje radzenie i zarządzanie sobą samym (Kamecka-Krupa, 2023 za: Woynarowska-Soldan, 2022).

Wraz z wiekiem i doświadczeniem następuje rozwój kompetencji biograficznej odnoszącej się do tzw. mądrości życiowej. Znajduje ona odzwierciedlenie w podejmowanych decyzjach i kierowaniu swoim życiem w sposób świadomy. Ponadto związane jest to z umiejętnością dostosowania się do zmian otoczenia, z wykorzystaniem potencjału jednostki i jej zdolności (Liberska, 2012).

W Polsce prowadzono badania odnoszące się do zagadnień związanych z relacjami między rodzeństwem. Mianowicie Mieczysław Plopa oraz Zofia Dołęga analizowali m.in. doniosłość posiadania siostry lub brata w odniesieniu do roli ucznia. Izabela Grzankowska i Małgorzata Basińska pisały o związku usposobienia dziecka względem pozycji wśród rodzeństwa. Często też badania przyjmują charakter porównawczy między jedynakami a jednostkami mającymi rodzeństwo, czym zajmowali się Katarzyna Litwińska oraz Piotr Połomski i Aleksandra Peplińska. Celem ich badań było ukazanie pozytywnych bycia jedynym dzieckiem w rodzinie, jak również przeciwstawianie się stereotypom odnoszącym się do funkcjonowania jedynaków. Natomiast Teresa Rostowska zwróciła uwagę na naśladownictwo w komunikacji między rodzeństwem bliźniaczym jednojajowym (Kosioł, 2015, za: Plopa, 2004; Dołęga, 2010, Grzankowska & Basińska, 2010; Litwińska, 2010; Połomski & Peplińska, 2010; Rostowska, 2010).

Metodologia

Celem badań uczyniono zrozumienie kompetencji życiowych kształtowanych w wyniku relacji młodszych sióstr i braci z ich starszym rodzeństwem. Badania prowadzone były z wykorzystaniem podejścia jakościowego, w nurcie konstruktywistycznym. Głównym założeniem jest, że „wszystkie sposoby kształtowania i interpretowania świata są ludzkimi konstrukcjami uformowanymi przez język i interakcje społeczne” (Reason & Torbert, 2010 s. 121). Wyróżnia się rozmaite rodzaje konstruktywizmu, które umożliwiają odrębne rozumienie warunku tworzenia wiedzy. Ze względu na przedmiot zainteresowań może dotyczyć: kreowania wiedzy, budowania zasobu informacji, otaczającego świata, przeszłości, norm

postępowania, sposobów działania, wzorców interpretacji, a także społecznego nadawania znaczeń. Ogólnie rzecz ujmując ma to na celu przedstawienie otoczenia takim, jakim jest (Urbaniak-Zajac & Kos, 2013).

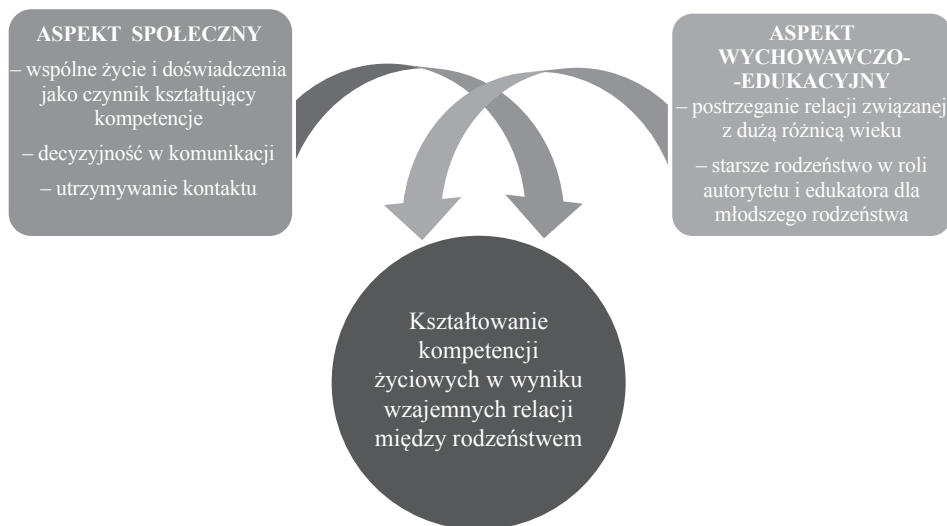
W procesie badawczym posłużono się metodą wywiadów częściowo ustrukturyzowanych. Rozmowy te umożliwiły kreowanie wiedzy w wyniku interakcji pomiędzy badaczkami a narratorkami i narratorami (Kvale, 2012). Przeprowadzono osiem wywiadów – cztery z młodszymi siostrami i braćmi oraz cztery z ich starszym rodzeństwem (w wieku: 36, 46, 65 i 45 lat). W niniejszym artykule przeanalizowano perspektywę młodszego rodzeństwa: Antoniego (26), Beaty (31), Anny (45) i Zdzisława (33). Do badań wybrano osoby dorosłe z bliskiego otoczenia badaczek, które wyraziły chęć podzielenia się swoimi doświadczeniami związanymi z relacjami z rodzeństwem na przestrzeni swojego życia. Podczas wywiadu zapytano o to, jak to jest mieć rodzeństwo dużo starsze od siebie, oraz poproszono o opowiedzenie o nim. Następnie narratorki i narratorzy opisywali, co jest wartościowego w relacji ze starszym rodzeństwem. Kolejno uczestniczki i uczestnicy mówili o tym, w jaki sposób starsze rodzeństwo uczestniczyło w ich wychowaniu. Poproszono również o opowiedzenie o swoich wspomnieniach, refleksjach, trudach, (nie)docenianiu dotyczących ich dzieciństwa (wspólne spędzanie czasu, wspólne zainteresowania, wyjątkowe wydarzenia). Zapytano także o obecną relację ze starszym rodzeństwem, o to, czego się nauczyli od niego oraz w jakich ważnych życiowych decyzjach byli przez nich wspierani.

Wywiady zostały nagrane, a następnie dokonano ich transkrypcji. Badania prowadzono na przełomie marca i kwietnia 2023 roku na terenie południowej Polski.

Warto tutaj dodać, że pewnym ograniczeniem związanym z procesem badawczym były wypowiedzi badanych na temat ich relacji z rodzeństwem, które miały zdecydowanie wymowę pozytywną, w wyniku czego badaczki nie mogły odnieść się krytycznie do ewentualnych negatywnych aspektów analizowanych przypadków.

W procesie analizy wyodrębniono poszczególne kody, które pogrupowane zostały w większe subkategorie oraz w kategorię główną. Analiza z wykorzystaniem kodowania została uznana przez Marilyn Lichtman za fundament analizy danych w badaniach jakościowych. Zasada 3K oznacza wyodrębnienie poszczególnych kodów, kategorii i koncepcji, w wyniku czego możliwe jest przejście od danych w stanie surowym do pozyskania istotnych twierdzeń (Kubinowski, 2010).

Poniżej przedstawiono uproszczone drzewo kodowe.

Ryc. 1. Kształtowanie kompetencji życiowych młodszych siostr i braci w wyniku wzajemnych relacji między rodzeństwem z dużą różnicą wieku (min. 10 lat)

Źródło: badanie własne.

Analiza zebranych danych

Z analizy danych przedstawionych poniżej można wnioskować, iż niejednokrotnie aspekty społeczne i wychowawczo-edukacyjne łączą się ze sobą, wzajemnie przenikają się i uzupełniają.

Aspekt społeczny

Wspólne życie i doświadczenia jako czynnik kształtujący kompetencje

Marc S. Gold, zajmujący się tematyką relacji w rodzinie, wyróżnił pięć rodzajów relacji w rodzeństwie: typ relacji bliskości, przyjacielskiej, lojalnej, ambiwalentnej i wrogiej. Pierwszy z nich, bliskości, to rodzaj relacji, który polega na oddaniu. Drugi, przyjacielski, dotyczy sytuacji, w której brat lub siostra jest dla rodzeństwa najbliższym przyjacielem (po żonie lub mężu i dzieciach). Trzeci, lojalny, polega na utrzymywaniu kontaktu (jednak niezbyt częstego) oraz wspieraniu się w trudnych momentach. Czwarty, ambiwalentny, dotyczy obojętności i obcości względem siebie w relacjach między rodzeństwem, polega na sporadycznym kontakcie i oddalaniu się od siebie w trudnych chwilach. Natomiast piąty, wrogi, to typ relacji między rodzeństwem, w której dominuje agresja i niezdrowa rywalizacja (<https://portal.librus.pl/rodzina/artykuly/budowanie-wiezi-miedzy-rodzenstwem>).

W analizowanych materiałach empirycznych wyraźnie rysują się trzy pierwsze rodzaje relacji. W wypowiedziach młodszych siostr i braci dominują

pozytywne, ciepłe opisy ich więzi z ich dużo starszym rodzeństwem. Narratorzy i narratorki podkreślają opiekuńczość rodzeństwa oraz jego rolę w ich wychowaniu. Zauważyć można aspekt edukacyjny – starsze rodzeństwo w dzieciństwie młodszego stanowiło dla nich inspirację i wzór postępowania. Wspólnie spędzony czas, zarówno w dzieciństwie, jak i obecnie, jest bardzo ważny i doceniany przez badanych. Brak występowania postawy ambiwalentnej i wrogiej w przedstawionej poniżej analizie może wynikać z osobowości osób biorących udział w badaniu, którzy wykazywali zdecydowanie pozytywne relacje w kontaktach z rodzeństwem.

W relacjach między rodzeństwem kluczową rolę odgrywają opiekuńczość, wychowanie i edukacja jako jedne z elementów wspólnego życia i doświadczeń życiowych. Młodsze rodzeństwo przedstawia obraz starszych sióstr i braci w bardzo pozytywnym świetle. Jedną z narratorek docenia wsparcie starszego brata dla ich matki w codziennym życiu, gdy była dzieckiem.

Myszę, że też pomagał mamie w sposób, który ja wtedy jako dziecko nie umiałam dostrzec, [...] zorganizowania czegoś, co mi było normalnie potrzebne do życia.
(Anna, 45)

Osoby wskazują także na wartości, których nauczyli się od starszego rodzeństwa. Dotyczą one głównie relacji międzyludzkich, zarówno w rodzinie, jak i poza nią oraz podejścia do zwierząt. W poniższych wypowiedziach dostrzegalna jest nauka odpowiedniej postawy, umiejętności odnalezienia się w różnych sytuacjach, bycia otwartym na innych i pozytywnego podejścia do życia. Można również zauważyć istotną rolę rodzeństwa jako mediatora w spornych sytuacjach, ukazując jednocześnie pokojowy sposób zachowania się w takich momentach.

Mój brat z pewnością nauczył mnie, że pierwsze wrażenie jest bardzo ważne. Pokazał, że nie zawsze należy mówić tego co się myśli. Wie, że mam cięty język i w wielu sytuacjach, gdzie mogłabym pokłócić się z rodzicami, uspokajał i łagodził całą sytuację.
(Beata 31)

Wydaje mi się, że siostra nauczyła mnie takiej otwartości do ludzi. Ona zawsze była taka megakontaktowa z innymi. [...] trochę do zwierząt, takiego respektu, szacunku. No tak wydaje mi się, że to jest taka największa wartość, że właśnie otwartości takiej, takiej otwartej głowy w ogóle, na kontakt z innym człowiekiem. (Antoni, 26)

Niejednokrotnie starsze rodzeństwo przejmuje rolę opiekuna w relacji z młodszym, co również wynikać może z różnicy wieku między nimi. Młodsze rodzeństwo docenia postawę starszego we wsparciu rodziców w wychowaniu ich oraz zajmowaniu się nimi w zwykłej codzienności. Czasami starsze rodzeństwo pod nieobecność rodziców podejmowało ich obowiązki związane z troską o młodsze dzieci, np. dotyczyło to opieki, przygotowywania jedzenia i kontroli z wywiązywania się ze szkolnych obowiązków. Wiązało się to z byciem w gotowości, niezależnie od pory dnia.

W domu po zajęciach, gdy nie było rodziców, zazwyczaj podgrzewał mi obiad. Wołał do zadania, choć nigdy nie miał cierpliwości, by mi pomóc w zadaniach. (Beata, 31)

No to tak jak wspominałem, no na pewno aktywnie pomagała rodzicom, zostawiała ze mną, gdy się zdarzyło tak, że na przykład rodzice [...] szli oboje rano do pracy czy po południu [...] No też jak już na przykład szła gdzieś do znajomych, no to zabierała mnie ze sobą. (Antoni, 26)

Rodzeństwo wspomina różne doświadczenia i historie z przeszłości. Przycoczenie tych sytuacji pokazuje, że chętnie spędzali oni wspólny czas w swoim towarzystwie. Te wyjątkowe dla młodszego rodzeństwa wydarzenia zdecydowanie utkwily im w pamięci, gdyż dotyczyły ważnych dla nich momentów. Współcześnie dostarczają niepowtarzalnych wspomnień, za którymi wyraźnie kryje się tęsknota za dawnymi czasami.

Jedynе wspomnienie, które mam z moim bratem z dzieciństwa, to sytuacja, w której chciał bardziej spodobać się dziewczynie i zabrał mnie na spotkanie w parku. (Beata, 31)

Pamiętam jedynie jak raz targował się z góraleм na Krupówkach o góralskie pantofle. Był taki dumny, że kupił je taniej niż cena początkowa, za resztę kupił sobie jakiegoś batona. Teraz jak jesteśmy w górach, to wspomina, że takiego smaku już nie mają słodycze. (Beata, 31)

Dyskoteka z (starszym) bratem w wieku (moich) trzech lat. (Zdzisław, 33)

Ponadto starsze rodzeństwo troszczyło się o zdrowie i życie młodszych.

Kupił lody, bardzo uważał, żeby nic mi się nie stało. (Beata, 31)

Większość wskazuje, że razem ze starszym rodzeństwem miało również wspólne pasje lub aktywności, które nazywają pasjami. Dotyczyło to różnych działań na wielu płaszczyznach życia realizowanych zarówno w domu, jak i poza nim.

My mieliśmy zawsze wspólną pasję jedzenia słodyczy. (Anna, 45)

Wspólnie lubimy wędrowki w góry. Czasami udaje nam się zorganizować wspólny wyjazd. (Beata, 31)

Mieliśmy wspólną pasję, oglądanie telewizji w łóżku, jazda na rowerze. (Zdzisław, 33)

Jeden z młodszych braci zauważa jednak, iż nie łączyły go ze starszą siostrą wspólne zainteresowania. Pomimo braku dzielenia hobby z rodzeństwem podkreśla, że spędzali ze sobą czas, bawiąc się na wyjazdach z rodzicami.

No ale tak żebyśmy coś razem robili, to chyba nie było takiej. Jeszcze jak kiedyś jeździliśmy na wakacje z rodzicami, no to wiadomo, że gdzieś tam było więcej jakiejś takiej wspólnej zabawy i ten, ale tak żebyśmy w domu coś na przykład razem robili, czy ten, to nie kojarzę. (Antoni, 26)

Decyzyjność w komunikacji

Agata Holska definiuje pojęcie decyzji jako „akt wyboru jednej opcji spośród pewnego ich zestawu” (A. Holska, 2016, s. 239). Ludzie niejednokrotnie w swoim życiu podejmują wiele decyzji, zarówno takich codziennych, jak i bardzo ważnych.

Często starsze rodzeństwo próbuje doradzić młodszemu, co wynikać może z troski o ich przyszłość. Jednak młodsze rodzeństwo stawia na podejmowanie autonomicznych, samodzielnych decyzji. Dotyczy to zarówno przeszłych, jak i obecnych wyborów. Poniższe wypowiedzi świadczą o wzajemnym szacunku względem rodzeństwa, mają one pozytywny wydźwięk. Pojawił się również głos, że aktualne życiowe decyzje podejmowane są wspólnie z żoną.

No i o Wladek mnie męczył o to, żebym na przykład została lekarzem, a ja tym lekarzem nie zostałam. No, ale też nie zrobiłam tego tak, żeby mu zrobić na złość. (Anna, 45)

Myszę, że tutaj akurat siostra nie ma żadnych wpływów jakby na moje wybory. No tak jak mówię, ja już tutaj bardziej z żoną decyzje podejmuję. (Antoni, 26)

Czasem jednak następuje odwrócenie roli i to młodszy z rodzeństwa staje się ekspertem i wsparciem w trudnych sytuacjach.

Wydaje mi się, że teraz gdzieś tam, jak siostra ma jakieś takie zawilości w swoim życiu, to może bardziej ja, nie wiem, czasem staram się jej doradzić. (Antoni, 26)

Niekiedy jednak pomoc starszego rodzeństwa w podejmowaniu decyzji odgrywa ważną rolę w życiu młodszego. Dotyczy to motywacji, pozytywnego wsparcia, wiary w powodzenie realizowanych wyzwań, a nawet poświęcenia swojego czasu. Finalnie doceniają takie działania i są bardzo wdzięczni za otrzymane porady i zachęty.

Myszę, że to też brat naklonił mnie do tego, bym spróbowała swoich sił i założyła własny biznes. Namawiał, podsylał linki, oferował pomoc. To było dla mnie ważne i po przeanalizowaniu za i przeciw zdecydowałam się spróbować. Teraz wiem, że to była dobra decyzja, do której przyczyniła się moja rodzina, w tym również brat. [...] Mój brat pomógł mi w zakupie pierwszego auta. [...] W tym czasie bardzo często kontaktowałam się z bratem, radziłam się go. Poświęcił na to sporo czasu. Odbierał ze mną samochód. Musiał wybrać wtedy urlop bezpłatny w pracy, bo miał wtedy niższe stanowisko. (Beata, 31)

Utrzymywanie kontaktu

Na kształtowanie umiejętności związanych z utrzymywaniem kontaktu między rodzeństwem niezależnie od dzielącej ich różnicy wieku oddziałują doświadczenia życiowe. W wyniku upływającego czasu i różnych sytuacji dochodzi do przeobrażenia w hierarchii relacji między opisywaną grupą ludzi. Model przedstawiony przez Marjorie H. Cantor ukazuje, że wraz z biegiem czasu ma miejsce

odwrócenie relacji, kiedy jednostka zaczyna odczuwać tęsknotę czy brak kontaktu z rodzeństwem. Zgodnie z teorią przywiązania w wieku dojrzałym kontakt z drugą stroną ma charakter symboliczny. Chodzi bowiem o wspomnienia z dzieciństwa odnoszące się do wspólnych celów, wartości i pasji. Taka postawa ma odzwierciedlenie w nieregularnych spotkaniach czy pogawędkach telefonicznych (Kosiol, 2015).

W dorosłym życiu częstotliwość kontaktów uzależniona jest często od sytuacji życiowych. Zdarza się, że jedna ze stron zwraca się z różnymi prośbami do swoich najbliższych, kiedy potrzebuje wsparcia w trudnych momentach życia i wie, że ta druga osoba będzie w stanie pomóc ze względu na jej predyspozycje oraz umiejętności. Kontakt dotyczy zarówno sytuacji problematycznych, jak i prostej potrzeby rozmowy z kimś bliskim bez konkretnego celu.

Mój brat zazwyczaj dzwoni, gdy mają problem z wykonaniem zadania domowego. Wtedy to ja mogę udzielić im wsparcia, bo wydaje mi się, że lepiej sobie radzę z łamigłówkami. (Beata, 31)

Dzwonimy do siebie, gdy jest jakiś problem, czy tam chcemy pogadać. (Antoni, 26)

Kontakt w dorosłym życiu między rodzeństwem często uzależniony jest też od stylu wychowania i wartości przekazanych przez rodziców. Wypowiedzi narratorek i narratorów pokazują, że obecny kontakt jest odzwierciedleniem tego, w jaki sposób byli wychowywani w dzieciństwie. Ponadto osoby te podkreślają, że istotny jest wzajemny szacunek w rodzinie, bo to gwarantuje prawidłowe utrzymywanie bliskości między nimi wraz z upływem czasu.

Ze względu na to, że jesteśmy wychowani w rodzinie, to że bardziej bym powiedziała o takiej relacji bardziej spokojnej, że niekonfliktowej [...] mogę powiedzieć coś nie narażając się na jakieś nerwy, tylko na takie zrozumienie dorosłego człowieka. (Anna, 45)

Myślę, że to, co wartościowe w relacji z moim bratem to dojrzała rozmowa, na którą od pewnego czasu jestem gotowa. (Beata, 31)

Jest kontakt normalny. Emocje są, związane z rodzinnymi sprawami życiowymi. (Zdzisław, 33)

Niektórzy zwracają się do swojego rodzeństwa w sytuacjach dla nich trudnych, licząc na pomoc drugiej osoby. Inni są w stałym kontakcie za pośrednictwem mediów społecznościowych. W niektórych przypadkach bywa on sporadyczny. Czasami spotkania są przy okazji, by upewnić się, czy wszystko jest w porządku z tą drugą osobą.

Mam z nim chyba najczęściej kontakt przez media społecznościowe, czy on, czy ja wysyłamy sobie śmieszne grafiki. Czasami w trakcie pracy, gdy jest coś mega pilnego, przesyłamy do siebie na messengerze krótkie wiadomości. Jeśli chodzi o kontakt telefoniczny, to częściej dzwonię ja niż on. (Beata, 31)

Jak jeżdżę do pracy, to częściej się z nim widzę, bo czasami podjeżdżam do niego. (Zdzisław, 33)

No tak sporadycznie do siebie dzwoniemy, a tak, jak mówię gdzieś tam z żoną jeździmy do rodziców, no to gdzieś tam się spotykamy z nią. (Antoni, 26)

Narratorki poddały pewnej refleksji swoje kontakty z rodzeństwem. Spędzanie czasu i spotykanie się z bliskimi nie polega tylko na wypowiedaniu wielkich słów, tylko na byciu ze sobą i poczuciu, że ta druga strona była i będzie.

Kiedyś mi ktoś powiedział, że my tak ogólnie, rodzinie to próbujemy wręcz dążyć do tego, żeby właśnie nie dać Boże żadnych konfliktów nie było. (Anna, 45)

To był fajny czas, sporo ze sobą rozmawialiśmy o pracy, o rodzicach, ale oprócz rozmowy był też czas na ciszę. Uważam, że gdy potrafimy w ciszy spędzać czas z człowiekiem, to nadaje się na tych samych falach. (Beata, 31)

Jednym z ważniejszych czynników decydujących o utrzymywaniu kontaktu między rodzeństwem jest kontynuacja tradycji świątecznych wyniesionych z domu rodzinnego. Takie spotkania przy stole umacniają ich więzi, kształtują tożsamość i umożliwiają identyfikację z rodziną. Uświadamiają sobie oni, że w tych momentach będzie okazja pobycia ze sobą i podzielenia się swoimi radościami i smutkami. Ponadto zdają sobie sprawę, że o ich wyjątkowych dniach w roku związanych z różnymi rocznicami pamiętają najbliżsi, czy to w bezpośrednim kontakcie, czy telefoniczne.

Próbujemy utrzymywać jakieś rodzinne tradycje, takie które wynieśliśmy związane ze Świątami, z obchodzeniem nie wiem zwykłych świąt, ale i Wszystkich Świątych, czyli staramy się pamiętać o swoich uroczystościach, nadzwyczajnych dniach typu imieniny, urodziny. (Anna, 45)

Zazwyczaj widzimy się dwa razy w miesiącu plus święta, urodziny, imieniny. [...] Mój brat zawsze pamięta o urodzinach [...]. Otrzymuję też życzenia na Dzień Kobiet, święta. Podczas świąt mój brat zawsze przyjeżdża z rodziną do nas. Biorą udział we wszystkich ważnych uroczystościach rodzinnych. (Beata, 31)

Organizowaliśmy Wigilię też w nowym mieszkaniu z żoną, więc też siostra z nami była i myślę, że tutaj no bardziej takie jakieś okazyjne rzeczy, jakieś święto, czy tam, to wiadomo, że tam spotykamy się i wspólnie spędzamy go razem. (Antoni, 26)

Wsparcie siostry czy brata jest jedną z największych wartości wynikających ze wzajemnego kontaktu. Taka świadomość obecności drugiego człowieka zapewnia im poczucie spokoju i przekonanie, że w krytycznych sytuacjach mogą liczyć na swoje rodzeństwo i jego radę.

Mamy już w sobie taki dorosły spokój w słuchaniu, tej właśnie relacji i tego problemu i tego, co nas cieszy, albo nas dręczy i to jest takie fajne, że można kogoś posłuchać, ta druga strona zrozumie to i nie trzeba nic więcej. Nie trzeba walczyć z całym światem do tego. (Anna, 45)

Niekiedy zajmuję się jego dziećmi. Czasami on pomaga mi załatwić sprawy urzędowe. Wiem, że gdyby działo się coś złego, to mogę do niego zadzwonić i prosić o pomoc. (Beata, 31)

Nie mamy jakiejś mega bliskiej relacji [...] wiem, że gdybym miał jakiś problem, no to zawsze mogę na nią liczyć i wiem, że zawsze pomoże. To jest chyba taka największa wartość w naszej relacji. (Antoni, 26)

Aspekt wychowawczo-edukacyjny

Postrzeżenie relacji związanej z dużą różnicą wieku

Czynnikami, które determinują prawidłowe relacje między rodzeństwem, powinno być: zaufanie, wsparcie, rozmowa, poszanowanie godności drugiej jednostki. Relacja łącząca rodzeństwo uzależniona jest przede wszystkim od komunikacji w rodzinie, która znajduje odzwierciedlenie w sposobach radzenia sobie w trudnych sytuacjach, i umiejętności dostrzegania potrzeb innych (Buksa, 2021). W okresie dzieciństwa ma ona charakter hierarchiczny, w którym to starsze rodzeństwo wyznacza kierunek rozmowy. Z czasem staje się autonomiczny (Harwas-Napierała, 2008), by w dorosłości przybrać formę stylu partnerskiego. Umiejętności komunikacyjne rodzeństwa związane są z procesami wychowania i uspołeczniania (Schaffer, 2005).

Przedstawiona przez Annę Goetting koncepcja prezentuje, w jaki sposób ewoluują relacje w rodzeństwie w poszczególnych etapach życia. We wczesnym dzieciństwie aż do okresu adolescencji relacja przybiera formę współpracy, codziennego wsparcia. Na tym etapie ta forma aktywności może być związana z utworzeniem sojuszu i opracowaniem strategii dotyczącej kontaktów z opiekunami oraz zwłaszcza w przypadku starszego rodzeństwa pomaganiem młodszemu poprzez uczenie różnych umiejętności. W kolejnym okresie odnoszącym się do dorosłości wzajemne zależności mogą dotyczyć zarówno powszechnych, jak i bardziej skomplikowanych spraw łączących siostry i braci. Może dotyczyć wsparcia w wychowaniu pociech czy zaopiekowania się starzejącymi rodzicami. W podeszłym wieku relacje między rodzeństwem zostają często jeszcze bardziej zacieśnione, kiedy jedna strona zaczyna doświadczać odejścia swoich znajomych lub bliskich (Harwas-Napierała, 2014).

Postrzeżenie relacji może odbywać się w różnych kontekstach. Czasami młodsze rodzeństwo postrzega ten układ w kategoriach aspektu wychowawczo-edukacyjnego, który przyczynił się do nabycia pewnej wiedzy i umiejętności

przekazanych przez mądrych i bardziej doświadczonych starszych sióstr i braci. Nauka ta nie miała tylko charakteru intencjonalnego, ale czasami odbywała się przy okazji różnych sytuacji w dzieciństwie.

Na 100 procent nauczyłam się czegoś, biorąc pod uwagę, że byłam mała, Oni duzi, więc myślę, że nawet nieświadomie to posiadam tą wiedzę, taką, którą Oni mi przekazali. (Anna, 45)

Narratorki i narratorzy biorący udział w wywiadzie podkreślają, że nie odczuwają obecnie jakiegось dyskomfortu w relacjach związanych z dużą różnicą wieku. Wręcz przeciwnie, uważają, że wraz z upływem czasu wszelkie rozbieżności ulegają zatarciu. Łączą ich wspólne dorosłe problemy dotyczące swojego potomstwa i różnych sytuacji życiowych. Nie mają oni poczucia, że są traktowani z niższej pozycji jako młodsze i mniej doświadczone osoby. Przedstawiają pogląd, że sam fakt posiadania rodzeństwa jest dobry, bo kształtuje umiejętności odnoszące się do nawiązywanej relacji z ludźmi.

W ogóle teraz nie czuję się w żaden sposób wyobcowana jakoś. [...] Nie wiem, czy bym jakoś inaczej traktowała brata młodszego, czy w równym wieku, no ale w ogóle mi to nie przeszkadza, że tak powiem. (Anna, 45)

Ogólnie uważam, że fajnie mieć rodzeństwo, nieważne, czy jest młodsze, czy starsze. Rodzeństwo daje nam pewne podwaliny do solidnych relacji w rodzinie. Nie wyobrażam sobie życia bez rodzeństwa. [...] Wydaje mi się, że nasze relacje stały się bliższe, gdy ja „dorostałam” i mógł ze mną porozmawiać na różne tematy. (Beata, 31)

Nie czuję tego, że moja siostra jest jakby dużo starsza ode mnie. Myślę, że ta różnica wieku jakoś nie wpływa znacząco na nasze relacje. (Antoni, 26)

Jeśli chodzi o przeszłe odczucia związane z różnicą wieku, to młodsze rodzeństwo wspomina, że to było odczuwalne w dzieciństwie. Starsza siostra, straszy brat mieli swoje sprawy, tajemnice, którymi nie chcieli się z nimi podzielić. Czuli, że nie mogli porozmawiać o wszystkim, co ich interesowało. Brakowało również wspólnie spędzonego czasu.

Natomiast, no w wieku dziecięcym no to różniło nas od siebie wszystko. (Anna, 45)

Mam starszego o 15 lat brata, który gdy ja byłam mała, miał już swoje towarzystwo. [...] Wcześniej mój brat był „za dorosły” i „za duży”, bym mogła z nim porozmawiać na tematy mnie interesujące. (Beata, 31)

Gdy ja na przykład miałem tam 10 lat, no to ona była w takim wieku już można powiedzieć takim imprezowo..., że wtedy jakoś to bardziej się czuło, gdzie ona miała tych starszych znajomych. (Antoni, 26)

Starsze rodzeństwo w roli autorytetu i edukatora dla młodszego rodzeństwa

Przystosowanie do życia małego dziecka początkowo w głównej mierze polega na obserwacji otaczającego świata i naturalnie zaczyna się w obrębie rodziny oraz jej członków. Zasadniczo według hierarchii tuż po rodzicach to właśnie starsze rodzeństwo stanowi pierwszą grupę społeczną, z którą młodsze doświadcza kontaktu socjalnego oraz pierwszych związanych z tą relacją doświadczeń życiowych. Już po kilku pierwszych miesiącach życia dziecko rozpoczyna swój proces socjalizacji, który w praktyce trwa przez całe życie. Młody człowiek początkowo poprzez obserwację i naśladownictwo nabywa umiejętność posługiwania się różnymi przedmiotami, uczy się podstaw interakcji społecznych i kształtuje swoją osobowość.

Poznaje i przyjmuje tradycje, wzory kulturowe wyznaczające mu sposób zachowania oraz nabywania umiejętności i norm niezbędnych dla skutecznego i odpowiedniego odgrywania ról społecznych, w ramach których dokonuje się internalizacja wartości (<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/socjalizacja;3977112.html>).

Analizując relację rodzeństwa z dużą różnicą wieku, okazuje się, że nie bez znaczenia jest tutaj rola starszego, spokojnego i odpowiedzialnego opiekuna, który pomaga w codziennych czynnościach życiowych.

No to, co bardzo lubię i bardzo mi odpowiada to jest właśnie taki spokój, który wydaje mi się, że ja teraz sama osobiście od nich uzyskuję. To taki spokój, który dawniej kojarzył mi się z mamą. (Anna, 45)

Mój brat ma wiele pozytywnych cech, jest odpowiedzialny. (Beata, 31)

Bo tak naprawdę no to On był dla mnie jak jakiś opiekun [...]. (Anna, 45)

Motywatorem staje się podziw i fascynacja starszym rodzeństwem w momencie, gdy pojawiają się nowe perspektywy kontaktów z innymi ludźmi, poznanie starszych bądź nieco odrębnych grup społecznych, a także nabywanie nowych kompetencji i umiejętności. Z wywiadów wynika, że młodszy nauczył się od starszych otwartości, tolerancji i akceptacji osób o odmiennych gustach.

Maria próbowała kiedyś mnie nauczyć gwiazdy, ale nie dała rady. Ona świetnie robiła gwiazdę, nawet jeszcze jak była w ciąży z Darkiem. (Anna, 45)

Moja siostra się w różnych towarzystwach jakby obracała, więc pokazała mi, że nie można nikogo dyskryminować, [...] miała też taki okres, że [...] z takim środowiskiem gejowskim jakby miała kontakt, więc pokazała mi, że to są super ludzie, takiej otwartości na kontakt z innym człowiekiem. (Antoni, 26)

Jak byłem młodszy, no to siostra mi imponowała, [...] że byłem dzieckiem, a mogłem troszkę jakby już obracać się w takim starszym towarzystwie. (Antoni, 26)

Starsze rodzeństwo staje się dla młodszych autorytetem oraz poważanym edukatorem, a kwestia podziwu wydaje się być ponadczasowa i trwała – nawet z biegiem lat młodsze rodzeństwo nadal wykazuje admirację i wysoki szacunek do starszego brata czy siostry. Uczą nowych umiejętności ruchowych i technicznych m.in.: taniec, gwiazda, jazda na rowerze, tworzenie instalacji elektrycznych; zachęcają do nabywania nowych uprawnień.

Jest dobrym ojcem dla swoich synów, a moich chrześniaków. Pracuje, rozwija swoje pasje (lubi jeździć na motorze). Ogólnie wydaje mi się, że jest facetem, który jest dobrym materiałem na ojca, męża, dziadka itp. (Beata, 31)

Wladek [...] zachęcał mnie do tego, żeby robić prawo jazdy. (Anna, 45)

Dużo rzeczy, instalacje elektryczne, jazdy na rowerze mnie pewnie nauczył, raczej dużo rzeczy, tańca. (Zdzisław, 33)

Relacja rodzeństwa pełni też funkcję opiekuńczą i wychowawczą, gdzie starsi stoją na straży edukacji, dbają o prawidłowy przebieg kariery zawodowej młodszych, a w późniejszym czasie wspierają i pomagają w życiu codziennym.

Pilnował tego, kierował moją karierą zawodową, żeby skończyć szkołę średnią. (Zdzisław, 33)

Poza tym pomagał mi w lekcjach, w takich przyziemnych rzeczach właśnie. Ogólnie mi pomagał to, co mi było potrzebne w życiu, potem w późniejszym, to tak samo mi pomagał w sprawach życia codziennego, nie wiem, pożyczania samochodu, podwiezienia, usiądź za kierownicą i jeźdź samochodem. No nikt inny w tym nie uczestniczył, tylko i wyłącznie Wladek się tym zajmował. (Anna, 45)

Również w interakcjach społecznych kreują się warunki do kształtowania inteligencji emocjonalnej i kontroli własnych emocji. Młodsze rodzeństwo bardzo docenia nabyte umiejętności opanowania w różnych życiowych sytuacjach, dzięki którym buduje swój wizerunek opanowanej osoby i tym samym jest szanowana przez innych.

Myślę, że to jest to, czego nauczyłam się od brata. Trzeba trzymać emocje na wodzy, by nie dominowały nad naszym zachowaniem. To w wielu sytuacjach pomogło mi wyjść z twarzą. Myślę, że to ważne i pomocne w dorosłym życiu. (Beata, 31)

Wnioski

Na podstawie wszystkich tych wspólnych doświadczeń młodsze rodzeństwo otrzymuje solidny fundament do kształtowania swojej osobowości. Wyciąga wnioski z doświadczeń starszego rodzeństwa, dzięki czemu uczy się nie tylko na sukcesach czy osiągnięciach, ale również na błędach starszego rodzeństwa.

Doświadczenie starszego rodzeństwa, nauka na ich błędach. (Zdzisław, 33)

Nabywa niezwykle cenne kompetencje życiowe i społeczne. Zaczyna dostrzegać i budować własny system wartości, a dalej zgodnie z nim samodzielnie podejmuje decyzje. Świadomie obiera własną ścieżkę życiową, a z biegiem lat zdecydowanie zauważa i docenia nabyte kompetencje. Kontakt, zaufanie, więzi, zaangażowanie to jedno z najważniejszych czynników determinujących relacje z innymi. Wyraźnie można też zauważyć, że powyższe wnioski przybierają wyłącznie pozytywny obraz postrzegania relacji między rodzeństwem z perspektywy młodszych siostr i braci. Tu nasuwa się wniosek, by w przyszłości przeprowadzić podobne badania, dobierając grupę rodzeństwa wykazującą odmienną postawę wobec siebie i tym samym dokonać analizy negatywnych aspektów braterskich więzi. Niemniej jednak powyższa analiza potwierdziła trzy pozytywne typy relacji między rodzeństwem dotyczące bliskości, przyjaźni i lojalności, gdzie młodsze rodzeństwo zdecydowanie dostrzega i docenia ich wartość, zatem można by stwierdzić, iż fakt posiadania rodzeństwa jest bezcenny.

Bibliografia

- Buksa, Ł. (2021). Rodzeństwo wobec komunikacji online. W: G. Godawa (red.), *Rodzeństwo i jego odstępny* (s. 105–125). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytet Państwowy Jana Pawła II w Krakowie.
- Domagała-Kręcioch, A. Majerek, B. (2019). Młodzi (nie)kompetentni w środowisku szkolnym. *Edukacja ustawiczna Dorosłych*, 3(106), s. 158–168, za: Czechowska-Bieluga M. & Kanios A. & Sarzyńska E. (2009). *Profil kompetencji społecznych osób pracujących i bezrobotnych*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Filipowicz, G. (2004). *Zarządzanie kompetencjami zawodowymi*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne S.A.
- Grzankowska, I., Basińska, M. (2010). Cechy osobowości dziecka a pozycja wśród rodzeństwa. W: T. Rostowska, A. Jarmołowska (red.), *Rozwojowe i wychowawcze aspekty życia rodzinnego*. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Harwas-Napierała, B. (2008). *Komunikacja interpersonalna w rodzinie*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Harwas-Napierała, B. (2014). Specyfika komunikacji interpersonalnej w rodzinie ujmowanej jako system. W: I. Janicka, H. Liberska (red.), *Psychologia rodziny* (s. 42–72). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Holska, A. (2016). Teorie podejmowania decyzji. W: K. Klincewicz (red.), *Zarządzanie, organizacje i organizowanie – przegląd perspektyw teoretycznych* (s. 239–252). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego.
- Kamecka-Krupa, J. Umiejętności życiowe jako niezbędny element edukacji zdrowotnej, *Zeszyty Naukowe Akademii Górnośląskiej*, 2/2023, s. 38–48, za: Woynarowska-Sołdan M. (2022). Rozwijanie umiejętności życiowych. W: Woynarowska B. (red.), *Edukacja zdrowotna. Podstawy teoretyczne. Metodyka. Praktyka*. Wydanie II. Warszawa: PWN, (s. 335–345).
- Kosioł, M. (2015). Badanie relacji między rodzeństwem przegląd kwestionariuszy. *Polskie Forum Psychologiczne*, tom 20, 1, s. 101–121, za: Dołęga, Z. (2010). *Psychologiczne*

- podstawy i społeczny kontekst wychowania integrującego*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza AFM.
- Kosiol, M. (2015). Psychologiczne aspekty pomyślnego starzenia się. *Duchowość jako kategoria egzystencji i transcendencji w starości*, 1(9), 37–49.
- Kubinowski, D. (2010). *Jakościowe badania pedagogiczne, filozofia – metodyka – ewaluacja*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Kvale, S. (2012). *Prowadzenie wywiadów. Niezbędnik badacz*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Liberska, H. (2012). Teorie rozwoju psychicznego. W: Trempała, J. (red.), *Psychologia rozwoju człowieka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 71–126.
- Litwińska, K. (2010). Jędynaczki i jędynacy w świetle badań psychologicznych. W: T. Rostowska, A. Jarmołowska (red.), *Rozwojowe i wychowawcze aspekty życia rodzinnego*. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Nymś-Górna, A. (2018). Znaczenie bliskości wśród rodzeństwa w aspekcie socjalizacyjnym oraz edukacyjnym. *Podstawy Edukacji*, 11, 147–158.
- Oleksyn, T. (2006). *Zarządzanie kompetencjami. Teoria i praktyka*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Płopa, M. (2004). *Psychologia rodziny. Teoria i badania*. Wydawnictwo EUH-E.
- Połomski, P., Peplińska, A. (2010). Psychologiczny obraz jędynaków wobec społecznych stereotypów. W: T. Rostowska, A. Jarmołowska (red.), *Rozwojowe i wychowawcze aspekty życia rodzinnego*. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Reason P., Torbert, W.R. (2010). Zwrot działaniowy. Ku transformacyjnej nauce społecznej. W: H. Červinková, B.D. Gołębiak (red.), *Badania w działaniu. Pedagogika i antropologia zaangażowane*. Wrocław: Wyd. Nauk. DSW, 121.
- Rostowska, T. (2010). Psychospołeczne aspekty relacji interpersonalnych w podsystemie rodzeństwa bliźniąt monozygotycznych. W: T. Rostowska, B. Pastwa-Wojciechowska (red.), *Rozwój bliźniąt w ciągu życia. Aspekty biopsychologiczne*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Schaffer, H.R. (2005). *Psychologia dziecka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Sroczyński, W. (2002). Pedagogika społeczna a kompetencje społeczne. *Pedagogika Społeczna*, 4(6), 23–35.
- Tucholska, K. (2005). Zagadnienie kompetencji w psychologii. *Roczniki Psychologiczne*, 2, s. 11–36.
- Urbaniak-Zajęc, D. (2013) *Jakościowa orientacja w badaniach pedagogicznych*. W: Urbaniak-Zajęc, D. Kos, E. *Badania jakościowe w pedagogice. Wywiad narracyjny i obiektywna hermeneutyka*, s. 19–90. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Załącznik do wniosku dotyczącego zalecenia Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, Bruksela 2018, s. 5, wersja elektroniczna.

Netografia

- Majorzcyk, M. (2022.09 czerwca) *Budowanie więzi między rodzeństwem*, za: M.S. Gold. Pobrane z: <https://portal.librus.pl/rodzina/artykuly/budowanie-wiezi-miedzy-rodzenstwem> [26.11.2023 r.].
- Oleś, M. *Socjalizacja*. Pobrane z: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/socjalizacja;3977112.html> [11.12.2023 r.].
- Pobrane z: [www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/ files/.../082dbcc5612051a7016122b21cdf025b.do](http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/files/.../082dbcc5612051a7016122b21cdf025b.do), [10.04.2019 r.].

**SHAPING LIFE SKILLS THROUGH MUTUAL RELATIONSHIPS
BETWEEN SIBLINGS WITH A LARGE AGE DIFFERENCE FROM THE
PERSPECTIVE OF YOUNGER SISTERS AND BROTHERS**

Keywords: real-life abilities, skills, siblings, relations, the social side, educational-pedagogic side.

Summary: The aim of the research was to learn about life competencies (skills) developed as a result of the relationships of younger sisters and brothers with their older siblings. The research was conducted within the constructivist framework. We used the qualitative interview method. Through the analysis, the narrators' life competencies, developed as a result of growing up with siblings with a large age difference (at least 10 years), were identified. These competencies are divided into two categories: the social aspect and the educational aspect, which connect each other. The social aspect includes shared life and experiences as a factor shaping competencies, decision-making in communication, and maintaining contact. In the second category, we distinguished the perception of a relationship associated with a large age difference and the older sibling as an authority and educator for the younger sisters and brothers. Research has shown that with the passing of time and depending on the period in life, relationships between siblings change (sometimes they become closer, sometimes they loosen). The bond between them is based on mutual benefit and mutual development of competencies. Growing up together teaches you how to live with others in society. Research shows that older siblings partially relieve parents in the upbringing of younger sisters and brothers. Sometimes, even in adulthood, older siblings act as carers.

Dane do korespondencji:

mgr Agnieszka Białas

Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 1,
Racibórz, ul. Kasprowicza 11
agnieszka.bialas2@student.wsb.edu.pl

mgr Katarzyna Dendek

Szkoła Podstawowa Fundacji „Elementarz”,
Jacków, ul. Szkolna 3
kasia23dx@interia.pl

mgr Sandra Kempa

Erdent Stomatologia,
Rybnicka Kuźnia, ul. Lipowa 78a
sandra.kempa96@gmail.com

dr Joanna Nowak-Gołąb

Szkoła Podstawowa im. Komisji Edukacji Narodowej,
Zbylitowska Góra, ul. św. Floriana 1
joanna_nowak@opoczta.pl